

**ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА»**

Факультет суспільних і прикладних наук

Кафедра психології та суспільствознавчих дисциплін

імені академіка о. Івана Луцького

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з методичної роботи

Ярослав ШТАНЬКО

“23” 12 2024 р.

Психологія вікових особливостей особистості

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Галузь знань:	05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність:	053 Психологія
Освітньо-професійна (освітньо-наукова) програма:	Психологія
Освітній рівень:	Перший (бакалаврський)
Статус дисципліни:	Обов'язкова
Мова викладання, навчання та оцінювання:	Українська

**Івано-Франківськ
2024**

РОЗРОБНИК:

Кандидат психологічних наук

Олена ХАЛІК

ЗАТВЕРДЖЕНО:

на засіданні кафедри
психології та суспільствознавчих дисциплін
імені академіка о. Івана Луцького,
протокол № 5 від 12.12.2024

В.о. завідувача кафедри

Наталія ГУМЕНЮК

УЗГОДЖЕНО:

Гарант ОПШ/ОНП

Наталія ГУМЕНЮК

СХВАЛЕНО:

на засіданні Науково-методичної ради, протокол № 5 від 20.12.2024

e-mail	olena.khalik@ukd.edu.ua
Номер аудиторії чи кафедри	Кафедра ПСД ім.о. Івана Луцького
Посилання на сайт	https://ukd.edu.ua
Сторінка курсу в СДО	https://online.ukd.edu.ua/

ВСТУП

Анотація навчальної дисципліни. Курс “Психологія вікових особливостей особистості” спрямований на озброєння здобувачів освіти фундаментальними знаннями про процес розвитку психіки людини. Дисципліна охоплює базові поняття, моделі та методи дослідження розвитку особистості, що дозволяє зрозуміти закономірності формування психічних процесів, індивідуальних якостей та поведінки на різних етапах життєвого циклу. У рамках курсу здобувачі освіти досліджуватимуть особливості психічного розвитку на кожному віковому етапі — від пренатального періоду і до старості. Окрему увагу приділено індивідуальним відмінностям у темпах і формах розвитку особистості. Цей курс сприяє формуванню системного бачення процесу розвитку людини в контексті сучасного розвитку науки.

Метою навчальної дисципліни “Психологія вікових особливостей особистості” є забезпечення майбутніх психологів фундаментальними знаннями закономірностей та психологічних особливостей розвитку людини на різних етапах онтогенезу.

Завдання дисципліни.

- 1) забезпечити засвоєння здобувачами освіти уявлень про основні принципи, закони та детермінанти психічного розвитку особистості в онтогенезі;
- 2) розкрити специфіку психічного розвитку людини на різних етапах онтогенезу, підходи до періодизації психічного розвитку особистості;
- 3) сприяти набуттю здобувачами освіти глибоких знань щодо основних закономірностей та факторів психічного розвитку людини на різних етапах онтогенезу;
- 4) формувати вміння використовувати теоретичні знання для аналізу поведінки особистості різних вікових категорій;
- 5) сприяти оволодінню студентами навичок навчально-дослідної роботи при виконанні практичних завдань.

Здобувачі вищої освіти повинні **знати**:

- місце і роль вікової психології в системі психологічної науки, її зв'язки з іншими психологічними галузями та науковими дисциплінами, предмет і методи вікової психології;
- умови, рушійні сили та основні закономірності психічного розвитку;
- теоретичні підходи до проблеми періодизації психічного розвитку;
- особливості пренатального періоду розвитку дитини;
- специфіку психічного розвитку новонародженої дитини;
- особливості психічного розвитку в немовлячому віці та у періоді раннього дитинства, особливості психічного розвитку в дошкільному віці;
- закономірності психічного розвитку в молодшому шкільному віці;
- специфіку психічного розвитку в підлітковому віці та юності;

- особливості психічного розвитку в ранній, середній та пізній дорослості.

Здобувачі вищої освіти повинні **уміти**:

- використовувати методи вікової психології для виявлення особливостей психіки особистості;
- визначати за зовнішніми особливостями поведінки прояви вікової кризи;
- аналізувати особливості вікового розвитку в аспекті онтогенетичних закономірностей;
- аналізувати різні підходи до розв'язання проблеми періодизації вікового розвитку і визначати найбільш обґрунтовані;
- визначати провідну діяльність на кожному віковому етапі розвитку;
- аналізувати особливості соціальної ситуації на всіх етапах вікового розвитку;
- вміти виявляти особливості психічного розвитку особистості за допомогою психологічних методів;
- складати структурно-логічні схеми з тем курсу;
- добирати приклади для підтвердження власної думки, складати план виступу і повідомлення;
- користуватися додатковою літературою та Internet-ресурсами під час підготовки до занять.

Професійні компетентності та результати навчання, яких набувають здобувачі освіти внаслідок вивчення навчальної дисципліни «Психологія вікових особливостей особистості» (шифри та зміст компетентностей та програмних результатів навчання вказано відповідно до ОПП «Психологія», введеної в дію ЗВО «Університет Короля Данила» «1» вересня 2024 року).

Шифр та назва компетентності	Шифр та назва програмних результатів навчання
ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов.	ПРН1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.
ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.	ПРН 2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і

	функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.
ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.	ПРН 11. Складати та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій (в т.ч. у роботі з особами, що отримали психологічні травми, зокрема внаслідок війни).
ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.	ПРН 15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.
ЗК11. Здатність зберігати та примножувати, моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.	ПРН18. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначити зміст запиту до супервізії.
СК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології	
СК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.	
СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків (зокрема, в контексті організації заходів реального втручання)	

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Курс	Вступ до спеціальності		
Семестр	2		
Кількість кредитів ЄКТС	3		
Аудиторні навчальні заняття		денна форма	заочна форма
	лекції	14 (в годинах)	2 (в годинах)
	семінари, практичні	28 (в годинах)	6 (в годинах)
Самостійна робота		48 (в годинах)	82 (в годинах)
Форма підсумкового контролю	Екзамен (письмові роботи)		

Структурно-логічна схема вивчення навчальної дисципліни:

Преквізити	Постреквізити
Вступ до спеціальності, Основи психології	Експериментальна психологія

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Перелік тем лекційного матеріалу

Модуль 1. Теоретичні та методологічні засади вікової психології

Тема 1. Вікова психологія як галузь психологічних знань (2 год)

Предмет та основні розділи вікової психології. Проблеми та завдання вікової психології на сучасному етапі розвитку науки. Зв'язок вікової психології з окремими галузями психології (загальною психологією, педагогічною та соціальною психологією, історією психології, експериментальною психологією тощо).

Специфіка використання у віковій психології емпіричних методів збору інформації про особливості психічного розвитку в онтогенезі.

Питання для самостійного вивчення. Зв'язок вікової психології з іншими науками (філософією, біологією, фізіологією, медициною, педагогікою, математикою тощо). Становлення вікової психології як науки.

Тема 2. Психічний розвиток людини, основні закономірності розвитку психіки в онтогенезі (2 год)

Поняття про розвиток, його ознаки. Типи та види розвитку. Сфери психічного розвитку: психофізична, психосоціальна і когнітивна. Кількісні та якісні зміни психіки в онтогенезі. Загальні закономірності вікового розвитку. Нерівномірність психічного розвитку та її причини. Поняття про сенситивність і критичність як закономірності психічного розвитку дитини. Вікова криза, її причини та прояви.

Питання для самостійного вивчення. Співвідношення понять «розвиток», «формування», «становлення», «дозрівання». Основні чинники психічного розвитку: спадковість, середовище, власна активність особистості. Акселерація та ретардація вікового розвитку.

Тема 3. Вікова періодизація (2 год)

Поняття «вік» у віковій психології. Поняття періоду вікового розвитку. Принципи і критерії вікової періодизації психічного розвитку. Різні підходи до вікової періодизації психічного розвитку. Періодизація вікового розвитку за З.Фрейдом. Психосоціальна періодизація вікового розвитку Е.Еріксона. Періодизація інтелектуального розвитку Ж.Піаже. Підхід до періодизації розвитку Л.Колберга. Періодизація вікового розвитку Б.Д.Ельконіна. Періодизація вікового розвитку Г. Крайг.

Питання для самостійного вивчення. Періодизація вікового розвитку В.І.Слободчикова. Періодизація багатовимірного розвитку особистості В.Ф.Моргуна.

Модуль 2. Особливості психологічного розвитку особистості на різних вікових етапах.

Тема 4. Вікові особливості дітей раннього і дошкільного віку (2 год)

Особливості пренатального етапу розвитку. Психічний розвиток новонародженої дитини. Особливості психологічного розвитку дитини в немовлячому віці. Психічний розвиток в ранньому дитинстві. Предметна діяльність і її розвиваюче значення. Розвиток дитини в дошкільному віці. Сюжетно-рольова гра і її розвивальне значення. Кризи народження, 1-го і 3-років. Основні новоутворення цих періодів розвитку.

Питання для самостійного вивчення. Специфіка соціальної ситуації в ранньому дитинстві і дошкільному віці. Психологічна готовність дитини до шкільного навчання, її види та основні показники.

Тема 5. Психологічні особливості молодших школярів (2 год)

Особливості соціальної ситуації розвитку в молодшому шкільному віці. Криза 6-7 років. Центральні новоутворення віку. Особливості розвитку особистості в молодшому шкільному віці. Учбова діяльність як провідна діяльність молодших школярів, її специфіка та розвиваюче значення.

Питання для самостійного вивчення. Особливості розвитку пізнавальних процесів у молодших школярів.

Тема 6. Психологічні особливості підлітково-юнацького віку (2 год)

Специфіка соціальної ситуації розвитку в підлітковому і юнацькому віці. Анатомо-фізіологічна перебудова організму та її вплив на психологію підлітка. Криза 13-ти років, її причина та прояви. Інтимно-особистісне спілкування як провідна діяльність в підлітковому віці і його роль в розв'язанні основного протиріччя даного віку. Основні новоутворення особистості підлітка. Учбово-професійна діяльність як провідна діяльність в ранньому юнацькому віці. Головні психічні новоутворення юнацького віку.

Питання для самостійного вивчення. Теоретичні підходи до розв'язання проблеми підліткової кризи. Учбова діяльність і розумовий розвиток підлітків та юнацтва. Професійне самовизначення та життєві плани в ранньому юнацькому віці. Розвиток самосвідомості в підлітково-юнацькому віці. Поняття юнацької субкультури. Причини її виникнення та вплив на розвиток особистості в юнацтві.

Тема 7. Психологічні особливості дорослих (2 год)

Закономірності розвитку дорослої людини. Проблема періодизації дорослості. Соціальна ситуація розвитку в дорослому віці. Доросла людина як зріла особистість. Проблеми самореалізації особистості дорослого. Провідна діяльність в дорослості. Дорослість і проблема сенсу життя. Геронтопсихологія. Основні сценарії старіння.

Питання для самостійного вивчення.

Види вікових криз дорослих, їх специфіка. Феномен «спустошеного гнізда» у середній дорослості. Особливості пізнавальної діяльності дорослих та особистісні новоутворення.

Зміст практичних занять

Модуль 1. Теоретичні та методологічні засади вікової психології

Тема 1. Вікова психологія як галузь психологічних знань (2 год)

Предмет та основні розділи вікової психології. Проблеми та завдання вікової психології на сучасному етапі розвитку науки. Зв'язок вікової психології з іншими науками та окремими галузями психології. Специфіка використання у віковій психології емпіричних методів збору інформації про особливості психічного розвитку в онтогенезі.

Самостійна робота. Ознайомтеся з роботами психологів в галузі вікової психології за ХХ-ХХІ ст., оберіть найбільш для вас цікавих представників (2 зарубіжних вчених, 2 українських), оформіть результати вашого пошуку у вигляді таблиці:

- *прізвище, ім'я, по батькові психолога,*
- *які проблеми вікової психології вивчав*
- *основні роботи в галузі вікової психології (назва, рік видання).*

Зазначте, чим саме ці особистості психологів вас зацікавили.

Тема 2. Психічний розвиток людини, основні закономірності розвитку психіки в онтогенезі (2 год)

Поняття про розвиток, його ознаки. Типи та види розвитку. Сфери психічного розвитку: психофізична, психосоціальна і когнітивна. Кількісні та якісні зміни психіки в онтогенезі. Загальні закономірності вікового розвитку. Нерівномірність психічного розвитку та її причини. Поняття про сенситивність і критичність як закономірності психічного розвитку дитини. Вікова криза, її причини та прояви.

Самостійна робота. Знайдіть і проаналізуйте 2 задокументовані випадки, коли в розвитку дитини був пропущений сенситивний період розвитку певної функції. Наприклад: пропуск розвитку мовлення через ізоляцію, відсутність соціального контакту в ранньому віці, невчасний розвиток моторних навичок. Для цього використайте 2 історії дітей-мауглі. Для кожного розглянутого випадку визначте, як пропуск сенситивного періоду вплинув на:

- *Розвиток когнітивних функцій.*
- *Емоційний і соціальний розвиток.*
- *Загальну адаптацію дитини до середовища.*

Тема 3. Вікова періодизація (2 год)

Поняття «вік» у віковій психології. Поняття періоду вікового розвитку. Принципи і критерії вікової періодизації психічного розвитку. Різні підходи до вікової періодизації психічного розвитку. Періодизація вікового розвитку за З.Фрейдом. Психосоціальна періодизація вікового розвитку Е.Еріксона. Періодизація інтелектуального розвитку Ж.Піаже. Підхід до періодизації розвитку Л.Колберга. Періодизація вікового розвитку Б.Д.Ельконіна. Періодизація вікового розвитку Г. Крайг.

Самостійна робота. Представте кожен період вікового розвитку людини у вигляді зображення (можна метафоричного), яке б символізувало цей вік. Підберіть до кожного віку 2-3 слова-асоціації, які б відображали його особливості. Результати роботи представте у наочному вигляді за допомогою сучасних сервісів Canva, Google-презентації, Power Point тощо.

Модуль 2. Особливості психологічного розвитку особистості на різних вікових етапах.

Тема 4. Вікові особливості дітей раннього віку (2 год)

Особливості пренатального етапу розвитку. Психічний розвиток новонародженої дитини. Особливості психологічного розвитку дитини в немовлячому віці. Психічний розвиток в ранньому дитинстві. Предметна діяльність і її розвиваюче значення. Особливості розвитку психічних пізнавальних процесів у ранньому дитинстві. Кризи народження, 1-го і 3-років. Основні новоутворення цих періодів розвитку.

Самостійна робота.

1. Підберіть 5 ігор для дітей до року і проаналізуйте їх вплив на психічний розвиток дитини.

2. Самостійно проведіть спостереження за тим як дитина 2-3 років виконує завдання (Можливі місця спостереження - дитячі майданчики, парки тощо) за інструкцією дорослих (вербальною, невербальною) і дайте відповіді на такі запитання: Чи уважно дитина слухає дорослих, як виконує завдання (одразу, чи потребує повторення)? Як проявляє інтерес до виконання

завдання? Чи може порівняти предмети за величиною, кольором, формою? Як виконує завдання? Чи відчуває труднощі при виконанні завдання? Чи звертається до батьків за допомогою? В яких формах використовує звернення - словесній, або невербальній (за допомогою міміки, жестів). Як реагує на похвалу/несхвалення? Як поводить себе, якщо не може впоратися із завданням? Чи відповідають ваші спостереження теоретичним знанням з теми?

Тема 5. Вікові особливості дошкільного віку (2 год)

Специфіка соціальної ситуації в дошкільному віці. Сюжетно-рольова гра та її розвивальне значення. Центральні новоутворення (нова внутрішня позиція, ієрархія мотивів, самооцінка і усвідомлення свого місця у системі суспільних стосунків). Новоутворення дошкільного віку в когнітивній та психосоціальній сферах. Становлення емоційно-вольової сфери. Особливості спілкування дошкільника з батьками та іншими дорослими, з однолітками. Психологічна готовність дитини до шкільного навчання, її види та основні показники.

Самостійна робота. 1. Використайте отримані знання щодо вікових особливостей дошкільників і розробіть психологічні рекомендації для батьків щодо адаптації дитини до дитячого садочка.

2. Проаналізуйте існуючу дитячу літературу, яка може сприяти адаптації дитини до дитячого садочка. Наведіть 2-3 приклади таких книжок, вкажіть, в чому їх психологічний ефект.

Тема 6. Психологічні особливості молодших школярів (4 год)

Особливості соціальної ситуації розвитку в молодшому шкільному віці. Криза 6-7 років. Центральні новоутворення віку. Учбова діяльність як провідна діяльність молодших школярів, її специфіка та розвиваюче значення. Особливості розвитку пізнавальних процесів у молодших школярів. Особливості розвитку особистості в молодшому шкільному віці. Засвоєння моральних норм і правил поведінки молодшими школярами. Особливості самосвідомості в молодшому шкільному віці. Особливості спілкування молодшого школяра зі значимими дорослими. Роль однолітків в психічному розвитку молодшого школяра.

Самостійна робота. 1. Дослідіть за допомогою методики «Малюнок сім'ї» особливості міжособистісних стосунків у сім'ї дитини молодшого шкільного віку (1 дитину).

2. Використайте отримані знання щодо вікових особливостей молодших школярів і розробіть психологічні рекомендації для батьків щодо адаптації учня-першокласника до школи.

Тема 7. Психологічні особливості підлітків (4 год)

Специфіка соціальної ситуації розвитку в підлітковому віці. Фізичний розвиток в підлітковому віці. Криза 13-ти років, її причина та прояви. Інтимно-особистісне спілкування як провідна діяльність в підлітковому віці. Специфіка когнітивного розвитку в підлітковому віці. Характеристика емоційно-вольової сфери підлітків. Основні новоутворення особистості підлітка. Розвиток самосвідомості в підлітковому віці. Почуття дорослості. Особливості спілкування підлітків з дорослими. Причини конфліктів з батьками та вчителями, шляхи їх вирішення. Спілкування з однолітками.

Самостійна робота. 1. Охарактеризуйте особистість дівчинки-підлітка з серіалу "Венздей" («Wednesday», 2023). Проаналізуйте особливості її стосунків з однолітками, батьками та іншими дорослими. Визначте, як батьки впливали на її психічний розвиток.

2. Підібрати 5 прикладів опису проблем, що хвилюють підлітків на вибір (подати у вигляді цитат з форумів або художніх творів, або відеофрагментів).

Тема 8. Психологічні особливості юнацького віку (4 години)

Особливості соціальної ситуації розвитку в юнацькому віці. Криза 17 років (криза ідентичності) як нормативна криза юності, її симптомокомплекс. Учбово-професійна діяльність як провідна діяльність в ранньому юнацькому віці. Головні психічні новоутворення юнацького віку. Особливості пізнавальних і емоційно-вольових процесів в юності. Спілкування, дружба та кохання в ранній юності. Особистісне та професійне самовизначення та життєві плани в ранньому юнацькому віці. Особливості спілкування: з батьками, з іншими дорослими, з однолітками. Юнацька субкультура: причини її виникнення та вплив на розвиток особистості в юнацтві.

Самостійна робота. 1. Скласти порівняльну таблицю особливостей психічного розвитку в ранній і пізній юності, прописавши наступні критерії: назва вікового періоду, тривалість вікового періоду, соціальна ситуація розвитку, провідна діяльність, основні новоутворення.

2. З'ясувати спрямованість професійно-пізнавальних інтересів одного школяра старшої школи або студента 1-2 курсу, використавши Диференціально-діагностичний опитувальник Є.О. Клімова.

https://drive.google.com/file/d/1_zt8lxIMkzxMybwzk5X4x_9fevOk4Cg/view?usp=sharing

Тема 9. Психологічні особливості розвитку в ранній дорослості (2 год)

Фізичний розвиток в ранній дорослості. Специфіка соціальної ситуації розвитку. Основні завдання ранньої дорослості за Р.Хейвігхерстом. Створення власного способу життя. Утворення сім'ї та засвоєння батьківських ролей. Професійна діяльність як провідна у період молодості. Особливості пізнавальних психічних процесів та емоційної сфери в ранній дорослості. Стадії когнітивного розвитку у дорослості за У.Шейо. Специфіка особистісного та психосоціального розвитку. Центральні новоутворення періоду ранньої дорослості: сімейні стосунки та почуття професійної компетентності. Особливості спілкування дорослих. Дружба та кохання в ранній дорослості. Трикомпонентна теорія кохання Р.Стернберга. Специфіка вікової кризи періоду молодості: криза 30 років як криза смислу життя.

Самостійна робота. 1. Розкрийте питання "Психологічна готовність до батьківства в ранній дорослості".

2. Продіагностувати 1 особу студентського віку за допомогою Методики для діагностики навчальної мотивації студентів
https://drive.google.com/file/d/1xHlC5OefMlbnYBS_f60Y5ZnO8b8FXaU2/view?usp=sharing .

Тема 10. Особливості психічного розвитку в період середньої дорослості (2 год)

Психофізіологічні, морфо-функціональні зміни та стан здоров'я в період середньої дорослості. Соціальна ситуація розвитку в середній дорослості. Основні завдання цього періоду за Р.Хейвігхерстом. Професійна діяльність як провідна діяльність у період зрілості. Вікові особливості сенсорно-перцептивної сфери, пам'яті, мислення та уваги. Інтелектуальні зміни: мінливий і кристалізований інтелект. Особистісний розвиток в період середньої дорослості. Особливості спілкування в середній дорослості (подружжя, діти, батьки, друзі). Криза середини життя, її характеристика (Д.Левінсон, Р.Гоулд). Ненормативні кризи середини дорослості.

Самостійна робота. 1. Схарактеризуйте феномен "спустошеного гнізда", розробіть рекомендації для особистостей в середній дорослості, як справитися з переживаннями.

2. Опишіть, чи змінюється самооцінка особистості в середній дорослості, чи впливають на неї кризові життєві ситуації. Наведіть приклади досліджень і приклади ваших спостережень.

Тема 11. Закономірності психічного розвитку в пізній дорослості (2 год)

Психофізіологічні і морфо-функціональні зміни. Соціальна ситуація розвитку в пізній дорослості. Задачі розвитку в пізній дорослості. Теорії старіння і старості (біологічні, соціологічні, психологічні). Типології старіння (Ф.Гізе, І.С.Кон, Д.Бромлей та інші). Компоненти та види старіння. Криза пізньої дорослості: її зміст та наслідки. Когнітивні зміни в процесі старіння. Модель мудрості П. Балтеса. Вікові зміни особистості у старості. Міжособистісні стосунки в пізній дорослості. Проблема самотності. Психологічні проблеми смерті (думки про смерть та страх смерті). Стадії прийняття смерті за Е. Кюблер-Росс. Психологічна підтримка людей пізнього віку.

Самостійна робота. Написати есе на 400-600 слів, що для вас означає вислів "Щаслива старість". Запропонуйте з позиції клієнтів 2-3 варіанти "щасливої старості".

Проектна робота.

Здобувач освіти протягом вивчення даної дисципліни однією з обов'язкових складових курсу має виконати проектну роботу, яка оцінюється окремо. Здобувач має можливість обрати один з варіантів проектної роботи і виконати його до початку екзаменаційної сесії.

Варіант 1. Проаналізуйте можливості використання іграшки як діагностичного матеріалу для вивчення психічних особливостей дитини. Результати подайте у вигляді презентації в google-презентаціях, Canva, Power Point тощо. Наприклад, діагностичний інструментарій "Миша-діагност" Вікторії Назаревич.

Варіант 2. Порівняйте інтереси та хобі представників 2-3 вікових груп (наприклад, музика, фільми, книги). Які фактори можуть впливати на зміну вподобань протягом життя?

Варіант 3. Розробіть конспект виступу шкільного психолога на батьківських зборах, присвячений психологічним особливостям дітей молодшого шкільного віку.

Варіант 4. Розробіть роздатковий матеріал для батьків про психологічні особливості молодших школярів у вигляді буклету.

Варіант 5. Візьміть інтерв'ю у двох осіб щодо їх досвіду проживання підліткового віку. Одній особі повинно бути 12-15 років, а іншій 16-18 чи 19-22. Для цього складіть перелік питань, які ви використаєте в інтерв'ю та узгодьте з викладачем. Зробіть стенограму цих інтерв'ю, проаналізуйте отримані матеріали, порівнявши відповіді обох учасників інтерв'ю. Дослідіть, чи є щось спільного чи відмінного у відповідях. Оформіть висновки за результатами роботи.

Варіант 6. Дослідіть власний підлітковий або юнацький період, створивши для цього графік подій свого життя, при цьому зосередившись на ключових аспектах розвитку: статеве дозрівання, важливі знайомства, навчання в школі та академічні досягнення, зміни в сім'ї, стосунки з батьками, дружба, закоханість. Поміркуйте над тим, як ці аспекти вплинули на ваш розвиток і самоусвідомлення.

Результати самодослідження представити у вигляді графіку подій свого життя за запропонованими аспектами розвитку і висновків щодо того, як вони вплинули на ваш розвиток і самоусвідомлення.

Варіант 7. Розробіть індивідуальний план саморозвитку на період ранньої дорослості. Визначте конкретні цілі, сфери для вдосконалення та стратегії для особистого зростання і благополуччя.

Варіант 8. Розпитайте двох людей 45-50 років про їхні основні проблеми, турботи та очікування від життя. Які відмінності у ставленні до життя цих людей ви виявили? Оформити відповідь письмово.

Варіант 9. Оберіть двох представників різних поколінь серед своїх знайомих (наприклад, бебі-бумерів, покоління X чи Y) і зберіть інформацію про їхній життєвий досвід. Це можуть бути, наприклад, представники з вашої сім'ї різних поколінь чи друзі родини. Проаналізуйте зібрані дані, порівняйте та зіставте ключові події, виклики та можливості, з якими стикалися представники кожного покоління протягом їх життєвого шляху. Визначте вплив історичних та соціокультурних чинників на життєвий шлях представника певного покоління, беручи до уваги: суспільні норми, технологічний прогрес, економічні умови та соціальні рухи. Визначте відмінності в життєвих шляхах обох досліджуваних, порівняйте вплив історичних та соціокультурних чинників на психічний розвиток, включаючи формування ідентичності, кар'єрний шлях та сімейні стосунки.

Зміст самостійної роботи студентів
Розподіл годин, виділених на вивчення дисципліни
«Психологія вікових особливостей особистості»

Найменування видів робіт	Розподіл годин	
	денна форма	заочна форма
Самостійна робота, год, у т.ч.:	48	82
Опрацювання матеріалу, викладеного на лекціях	7	4
Підготовка до практичних занять та контрольних заходів	15	10
Підготовка звіту з проектної роботи	7	7
Підготовка до поточного контролю	4	4
Опрацювання матеріалу, винесеного на самостійне вивчення	15	57

ПОЛІТИКА КУРСУ

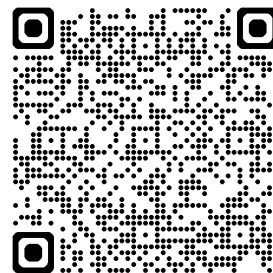
1) щодо оскарження результатів контрольних заходів

Здобувачі вищої освіти мають право на оскарження оцінки з дисципліни отриманої під час контрольних заходів. Апеляція здійснюється відповідно до «Положення про політику та врегулювання конфліктних ситуацій». Ознайомитись з документом можна за покликанням <https://bit.ly/3CnfUgk>.

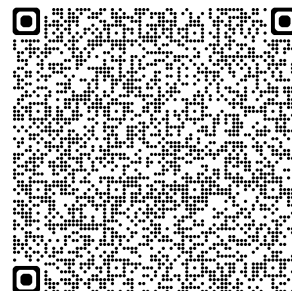

2) щодо системи поточного і підсумкового контролю

Організація поточного та підсумкового семестрового контролю знань студентів, проведення практик та атестації, переведення показників академічної успішності за 100-бальною шкалою в систему оцінок за національною шкалою здійснюється згідно з «Положенням про систему поточного і підсумкового контролю, оцінювання знань та визначення рейтингу здобувачів освіти». Ознайомитись з документом можна за [покликанням](#).

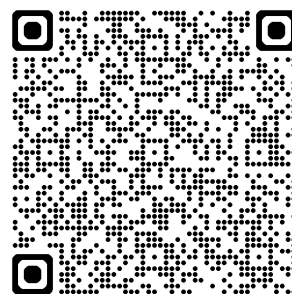
Здобувачі вищої освіти мають право на оскарження оцінки з дисципліни отриманої під час контрольних заходів. Апеляція здійснюється відповідно до «Положення про політику та врегулювання конфліктних ситуацій». Ознайомитись з документом можна за [покликанням](#).

3) щодо оскарження результатів контрольних заходів

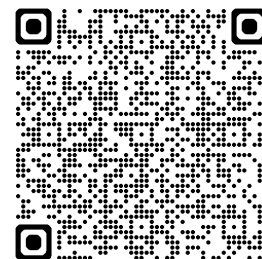
4) щодо відпрацювання пропущених занять

Згідно «Положення про організацію освітнього процесу» здобувач допускається до семестрового контролю (семестрового екзамену), якщо він виконав усі види робіт, передбачені на семестр навчальним планом та силабусом, підтвердив опанування на мінімальному рівні результатів навчання (отримав ≥ 35 бали), відпрацював визначені індивідуальним навчальним планом всі лекційні, практичні, семінарські та лабораторні заняття, на яких він був відсутній. Ознайомитись з документом можна за [покликанням](#).

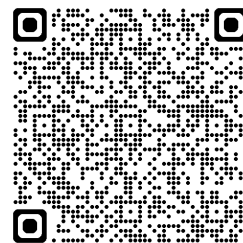
4) щодо дотримання академічної доброчесності

«Положення про академічну доброчесність» закріплює моральні принципи, норми та правила етичної поведінки, позитивного, сприятливого, доброчесного освітнього і наукового середовища, професійної діяльності та професійного спілкування спільноти Університету, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання. Ознайомитись з документом можна за [покликанням](#).

5) щодо використання штучного інтелекту

“Положення про академічну доброчесність” визначає політику щодо використання технічних засобів на основі штучного інтелекту в освітньому процесі. Ознайомитись з документом можна за [покликанням](#). “Положення про систему запобігання та виявлення академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації та фальсифікації академічних творів” містить рекомендації щодо використання в академічних текстах генераторів на основі штучного інтелекту. Ознайомитись з документом можна за [покликанням](#).

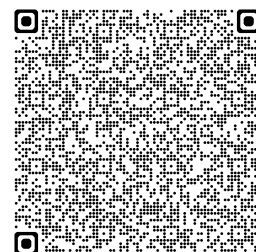
б) щодо використання технічних засобів в аудиторії та правила комунікації

Використання мобільних телефонів, планшетів та інших гаджетів під час лекційних та практичних занять дозволяється виключно у навчальних цілях (для уточнення певних даних, перевірки правопису, отримання довідкової інформації тощо). На гаджетах повинен бути активований режим «без звуку» до початку заняття. Під час занять заборонено надсилання текстових повідомлень, прослуховування музики, перевірка електронної пошти, соціальних мереж тощо. Під час виконання заходів контролю використання гаджетів заборонено (за винятком, коли це передбачено умовами його проведення). У разі порушення цієї заборони результат анулюється без права перескладання.

Комунікація відбувається через електронну пошту і сторінку дисципліни в Moodle.

7) щодо зарахування результатів навчання, здобутих шляхом формальної/інформальної освіти

Процедури визнання результатів навчання, здобутих шляхом формальної/інформальної освіти визначаються «Положенням про порядок визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та / або інформальної освіти». Ознайомитись з документом можна за [покликанням](#).

№ п/п	Перелік онлайн-курсів	Перелік тем, які можуть бути перераховані (за умови наявності сертифіката на ім'я та прізвище студента/студентки)
1.	Платформа COURSERA Understanding child development: from synapse to society (безкоштовно за умови написання мотиваційного листа)	Психічний розвиток людини, основні закономірності розвитку психіки в онтогенезі
2.	Платформа COURSERA Introduction to Early Childhood	Вікові особливості дітей раннього віку

	(безкоштовно за умови написання мотиваційного листа)	
3.	Платформа COURSERA Motivating Gen Z Learners: What Parents and Teachers Need to Know (безкоштовно за умови написання мотиваційного листа)	Вікова психологія як галузь психологічних знань

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

При вивченні дисципліни застосовується комплекс методів для організації навчання студентів з метою розвитку їх логічного та абстрактного мислення, творчих здібностей, підвищення мотивації до навчання та формування особистості майбутнього фахівця в галузі психології.

Програмний результат навчання	Метод навчання	Метод оцінювання
ПРН1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.	диспут, бесіда-діалог	усний контроль, поточний контроль
ПРН2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.	комп'ютерні і мультимедійні методи, бесіда, дискусії	поточний контроль, письмовий контроль, самооцінювання
ПРН 11. Складати та реалізувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій (в т.ч. у роботі з особами,	мозковий штурм, кейс-метод, проблемно-пошуковий	самооцінювання, оцінювання в міні-групах, усний контроль

що отримали психологічні травми, зокрема внаслідок війни).		
ПРН 15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.	бесіда-діалог, дискусія	усний контроль
ПРН18. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначити зміст запиту до супервізії.	дискусія, кейс-метод, рольові і ділові ігри	самооцінювання усний контроль

ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Вид	Зміст	% від загальної оцінки	Бал	
			min	max
Поточні контрольні заходи	Аудиторна робота на семінарах	35	35	60
	Індивідуальна проектна робота	10		
	Самостійна робота	15		
	ВСЬОГО	60		
Підсумкові контрольні заходи	екзамен	40	25	40
Всього:	-	100	60	100

Процедура проведення контрольних заходів, а саме поточного контролю знань протягом семестру та підсумкового семестрового контролю, регулюється «Положенням про систему поточного та підсумкового контролю оцінювання знань та визначення рейтингу студентів», яке розміщено на сайті університету в розділі «Публічна інформація»: <https://ukd.edu.ua/node/1149>

Фіксація **поточного** контролю здійснюється в “Електронному журналі обліку успішності академічної групи” на підставі чотирибальної шкали - “2”; “3”; “4”; “5”. У разі відсутності студента на занятті виставляється “н”. За результатами поточного контролю у Журналі, автоматично визначається підсумкова оцінка, здійснюється підрахунок пропущених занять.

Критерії оцінювання відповіді на семінарському занятті:

Кількість балів	Характеристика
5 балів	Здобувач в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов’язкову та додаткову літературу. Ініціативне та творче ставлення до виконання різних типів завдань. Правильно виконує усі завдання. Здобувач освіти володіє всіма необхідними практичними навичками.
4 бали	В більшій мірі володіє навчальним матеріалом, але може допускати незначні помилки під час усних виступів та письмових відповідей, використовує лише обов’язкову літературу, недостатньо аргументує думку, розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань не повною мірою, допускаючи при цьому окремі неточності. Здобувач володіє більшістю необхідних практичних навичок.
3 бали	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, з помилками (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності. Здобувач володіє менш як половиною необхідних практичних навичок.
2 бали	Поверхнево володіє навчальним матеріалом та не зможе його викласти, пояснити, не розуміє змісту значної частини теоретичних питань та практичних завдань, засвоєно лише деякі поняття з теми. Здобувач володіє лише деякими практичними навичками.
0 балів	Не володіє навчальним матеріалом, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань.

Критерії оцінювання самостійної роботи:

Кількість балів	Опис критерію
5 балів	Завдання виконано повністю, з високим рівнем якості, демонструє глибоке розуміння матеріалу. Робота характеризується творчим підходом, глибоким аналізом і застосуванням теоретичних знань на практиці. Усі аспекти завдання розкрито, а результати роботи є обґрунтованими. У практичних завданнях використано правильні методи аналізу та прийнято оптимальні рішення. Структура й оформлення роботи відповідають усім вимогам, робота вирізняється чіткістю та логічністю.
4 бали	Завдання виконано якісно та з дотриманням основних вимог. Робота демонструє достатній рівень розуміння матеріалу, наявність високого рівня розвитку навичок аналізу, синтезу, узагальнення. Теоретичні знання застосовано правильно, залучено відповідний інструментарій для виконання завдань. У практичних завданнях результати здебільшого коректні, хоча можуть бути незначні недоліки в деталях, таких як неповний аналіз окремих аспектів. Робота структурована й логічно оформлена, а висновки відповідають поставленим цілям. Оформлення відповідає вимогам, незначні недоліки не впливають на якість. Результати роботи можуть бути використані на практиці, але окремі аспекти потребують доопрацювання.
3 бали	Завдання виконано з дотриманням основних вимог, однак воно демонструє середній рівень розуміння матеріалу студентом. У роботі використано обмежену кількість теоретичних джерел, або вони застосовані некоректно. Для практичних завдань результати мають загальну відповідність вимогам, проте присутні недоліки в деталях, таких як неповне розкриття задачі чи наявність окремих помилок. Студент демонструє здатність виконувати завдання, але без достатньої глибини та критичного осмислення. Наявні недоліки в структурі роботи або застосуванні методів. Частково дотримано вимоги до оформлення, але є логічні неточності. Результати роботи мають обмежене практичне значення,

	можливі помилки в їх застосуванні.
2 бали	Завдання виконано частково або невідповідно до поставлених вимог. Результати роботи демонструють низький рівень розуміння теми та відсутність самостійності у виконанні. При виконанні завдання спостерігається мінімальне залучення теоретичних знань, не використано за необхідності належний інструментарій. У практичних типах завдань допущено серйозні помилки, які призводять до викривлення суті роботи. Порушено вимоги до оформлення або структури, а також спостерігаються грубі помилки в обґрунтуванні рішень чи результатів. Робота хаотично структурована, не дотримано вимог до оформлення, а результати є некоректними або непридатними для практичного застосування.
0 балів	Завдання не виконано або виконано повністю неправильно

Критерії оцінювання проектної роботи:

<i>Кількість балів</i>	<i>Характеристика</i>
<i>5 балів</i>	Проектна робота виконана бездоганно, здобувач демонструє необхідні практичні навички, високий рівень самостійності та творчий підхід. Результати роботи аргументовані, логічно структуровані, мають практичну значущість. Робота демонструє повне розуміння теми та здатність застосовувати знання на практиці. Оформлення відповідає найвищим стандартам і має бездоганний вигляд.
<i>4 бали</i>	Проектна робота виконана якісно, з дотриманням усіх основних вимог та інструкцій, результати роботи є аргументованими та структурованими. Логіка викладення матеріалу чітка, робота демонструє достатній рівень самостійності і розуміння теми. Наявний певний рівень творчого підходу. Оформлення роботи відповідає встановленим вимогам, незначні недоліки не впливають на загальну якість.

3 бали	Проектна робота виконана з дотриманням мінімальних вимог, із певними недоліками, зокрема поверхнево, недостатньо деталізована. Структура роботи є логічною, однак спостерігаються деякі помилки або пропуски в деталях. Робота демонструє базовий рівень самостійності, проте бракує глибини та творчого підходу. Оформлення здебільшого відповідає вимогам, але є недоліки, що незначно впливають на загальну якість.
2 бали	Проектна робота виконана частково, основні вимоги не дотримані або виконані поверхнево. Структура роботи недостатньо чітка, логіка викладення матеріалу порушена. У роботі є значні помилки або недоліки, що впливають на якість результату. Самостійність виконання мінімальна, спостерігається шаблонний підхід. Оформлення не відповідає встановленим вимогам.
0 балів	Проектна робота не виконана.

Оцінювання під час підсумкового контролю (екзамен)

Під час підсумкового контролю (екзамен) студент може отримати 40 балів.

- 15 б. – перше теоретичне питання,
- 15 б. - друге теоретичне питання,
- 10 б. – третє питання у білеті у вигляді психологічної задачі.

Загальна оцінка виводиться із підсумку оцінок за кожне питання.

Критерії для оцінювання письмових відповідей на перші 2 теоретичні питання:

- повнота та глибина розкриття матеріалу питання,
- послідовність та аргументованість викладу,
- рівень науковості у розкритті матеріалу,
- точність визначень і понять,
- наявність висновків та узагальнень.

Оцінка	Деталізовані критерії відповіді здобувача освіти на теоретичне питання
13 – 15 балів	Студент правильно відповідає на поставлене питання, демонструє глибоке розуміння психологічних закономірностей, вміє пояснити сутність, методику, надати класифікацію тощо, може навести приклади

	застосування понятійного апарату, класифікацій. При цьому показує високі знання не тільки навчальних посібників, а й інших джерел, проявляє вміння аргументувати свої думки та ставлення до відповідної проблеми.
10 – 12 балів	Студент дає правильну відповідь на поставлене питання, при цьому показує достатні знання понятійного апарату, вміння аргументувати свої думки щодо відповідної категорії. Проте відповідь не є вичерпною, або допущені окремі неточності.
7– 9 балів	Студент у цілому відповів на поставлене питання, але демонструє неглибокі, неповні знання, неточно використовує наукову термінологію, надає недостатньо логічну відповідь, допускає помилки, відсутні висновки.
4 – 6 бали	Студент демонструє поверхові знання на поставлене запитання, не спромігся аргументувати свою відповідь, помилився у використанні понятійного апарату, показує слабе розуміння існуючих закономірностей, допускає суттєві помилки при розкритті понять, показує недостатні знання літературних джерел, відсутні висновки.
1-3 бали	Студент демонструє вкрай фрагментарні знання у відповіді, допускає грубі логічні помилки, демонструє незадовільне знання понятійного апарату.
0 балів	Студент дає повністю неправильну відповідь на питання, показує незадовільне знання понятійного апарату чи взагалі нічого не відповів.

Критерії оцінювання знань студентів при написанні 3 питання (психологічної задачі)

При оцінюванні третього питання – психологічної задачі, враховуються наступні показники:

- рівень засвоєння теоретичних знань студентами;
- самостійність їх оцінних суджень;
- вміння застосовувати набуті теоретичні знання з психології при розв'язанні задач;
- характеристики відповідей при розв'язанні задач;
- уміння бачити розв'язувати проблемні ситуації, робити висновки, формулювати гіпотези тощо;
- навички самостійного розв'язання задач репродуктивного, продуктивного чи творчого рівня студентами.

Оцінюванню підлягають загальні уміння:

- характеристики відповіді: елементарна, фрагментарна, неповна, повна, логічна, доказова, творча; її глибина, доказовість, узагальненість, обґрунтованість, осмисленість, креативність мислення тощо;
- якість знань: правильність, повнота осмисленість, глибина, гнучкість, системність, узагальненість;
- ступінь сформованості загальнонавчальних та предметних умінь та навичок;
- рівень оволодіння розумовими операціями (аналіз, синтез, порівняння, уміння робити висновки тощо);
- самостійність оцінних суджень.

Оцінюванню підлягає також відповідність запропонованого здобувачем освіти розв'язку задачі таким вимогам:

- 1) узгодженість отриманого результату з умовами задачі;
- 2) обґрунтованість обраного шляху розв'язання;
- 3) логіка розв'язання, що відбиває ступінь розуміння умов задачі;
- 4) використання в процесі розв'язання психологічних знань, володіння понятійним апаратом психологічної науки.

Відповіді мають продемонструвати знання теоретичного матеріалу теми, володіння понятійним апаратом, вміння висловити власну думку, зробити висновок, використовувати теоретичні знання при комплексному розв'язанні задач.

Деталізовані критерії оцінювання розв'язку психологічної задачі

Оцінка	Критерії
9–10 балів	Здобувач правильно розв'язав психологічну задачу, дано розгорнуте пояснення та обґрунтування зробленого висновку. Здобувач демонструє методологічні та теоретичні знання, вільно володіє науковою термінологією. При аналізі запропонованої ситуації виявляє творчі здібності, знання додаткової літератури. Демонструє добрі аналітичні здібності, здатний при обґрунтуванні своєї думки вільно проводити аналогії між темами, психічними явищами. Вміє аргументувати свої думки.
7–8 балів	Задача вирішена правильно, дано пояснення та обґрунтування зробленого висновку. Здобувач демонструє методологічні та

	теоретичні знання, проте допускає деякі неточності під час оперування науковою термінологією й деякі помилки під час встановлення логічних взаємозв'язків.
4 – 6 балів	Здобувач показує знання методики розв'язання психологічної задачі та змісту застосовуваного понятійного апарату і формул. Проте допущені помилки у розв'язанні не дають можливості зробити правильні висновки. Здобувач допускає суттєві помилки під час встановлення логічних взаємозв'язків та використанні наукової термінології.
1 – 3 балів	Здобувач частково розв'язав психологічну задачу, але не спромігся аргументувати свою відповідь, помилився у використанні понятійного апарату та методики розв'язання задачі.
0 – балів	Здобувач неправильно розв'язав психологічну задачу, показав незадовільне знання понятійного апарату, або взагалі нічого не відповів.

Усі пропущені заняття, а також негативні оцінки студенти зобов'язані відпрацювати впродовж трьох наступних тижнів. У випадку недотримання цієї норми, замість “н” в журналі буде виставлено “0” (нуль балів), без права перездачі. Відпрацьоване лекційне заняття в електронному журналі позначається літерою «в».

До підсумкового контролю допускаються студенти які за результатами поточного контролю отримали не менше 35 балів. Усі студенти, що отримали 34 балів і менше, не допускаються до складання підсумкового контролю і на підставі укладання додаткового договору, здійснюють повторне вивчення дисципліни впродовж наступного навчального семестру.

Підсумковий контроль знань у формі екзамену проводиться у вигляді письмової роботи. За результатами підсумкового контролю (екзамен) студент може отримати 40 балів.

Студенти, які під час підсумкового контролю отримали 24 бали і менше, вважаються такими, що не здали екзамен і повинні йти на перездачу.

Загальна семестрова оцінка з дисципліни, яка виставляється в екзаменаційних відомостях оцінюється в балах (згідно з **Шкалою оцінювання знань за ЄКТС**) і є сумою балів отриманих під час поточного та підсумкового контролю.

Шкала оцінювання знань за ЄКТС:

Оцінка за національною	Рівень досягнень, %	Шкала ECTS
-------------------------------	----------------------------	-------------------

шкалою		
Національна диференційована шкала		
Відмінно	90 – 100	A
Добре	83 – 89	B
	75 – 82	C
Задовільно	67 – 74	D
	60 – 66	E
Незадовільно	35 – 59	FX
	0 – 34	F

Студенти, які не з'явилися на екзамени без поважних причин, вважаються такими, що отримали незадовільну оцінку.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література:

1. Дзюба Т. М., Коваленко Т. М. Психологія дорослості з основами геронтопсихології /за ред. В. Ф. Моргуна. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2013. 264 с.
2. Дуткевич Т. Дошкільна психологія. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 392 с.
3. Кутішенко В. П. Вікова і педагогічна психологія: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 128 с.
4. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія: навч. посіб. 5-те видання, перероблене, доповнене. Київ: Академія, 2021. 376 с.
5. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Вікова психологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Центр навчальної літератури, 2020. 376 с.
6. Токарева Н. М., Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів]. Київ, 2017. 548 с.

Додаткова література:

7. Гетьман Т. О., Кричківська Т. Д. Проблеми вікової психології: хрестоматія. Київ : Сварог, 2019. 469 с.
8. Дуткевич Т. Дитяча психологія. Практикум. Київ: КНТ, 2020. 204с.
9. Максименко С. Д. Психологічні особливості криз підлітка. Практична психологія. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 200 с.
10. Поліщук В. Віковий кризовий розвиток людини від народження до дорослості. Навчальний посібник, 2020. 460 с.
11. Токарева Н. М., Шамне А. В., Макаренко Н. М. Сучасний підліток у системі психолого-педагогічного супроводу : монографія. Кривий Ріг, 2014. 312 с.

Електронні інформаційні ресурси

12. Вікова психологія : конспект лекцій / укладачі: П. І. Сахно, Н. М. Теслик. Суми : Сумський державний університет, 2024. 190 с. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/494/1/%D0%92%D1%96%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%8F%20%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF%20%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%20%28%D0%A3%D1%88%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%29.pdf>
13. Губарева С., Халік О. Адаптація молодших школярів до навчання в умовах воєнного часу. *Матеріали 7-ї Міжнародної науково-практичної конференції “Perspectives of contemporary science: theory and practice” (August 19-21, 2024). SPC “Sci-conf.com.ua”. Lviv, Ukraine. 2024. С. 432-438.* URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2024/08/PERSPECTIVES-OF-CONTEMPORARY-SCIENCE-THEORY-AND-PRACTICE-19-21.08.24.pdf>
14. Нечаєва М. В., Халік О. О. Особливості тривожності та страхів дітей дошкільного віку в умовах війни в Україні. *Матеріали 4-ї Міжнародної науково-практичної конференції “Scientific achievements of contemporary society” (November 7-9, 2024). Cognum Publishing House, London, United Kingdom. 2024. С. 546-555.* URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2024/11/SCIENTIFIC-ACHIEVEMENTS-OF-CONTEMPORARY-SOCIETY-7-9.11.2024.pdf>
15. Ушакова І. М. Вікова психологія: курс лекцій. Харків : НУЦЗУ, 2016. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/494/1/%D0%92%D1%96%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%8F%20%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF%20%D0%BB%D0>

[%B5%D0%BA%D1%86%20%28%D0%A3%D1%88%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%29.pdf](#)

16. R. J. Birmingham. Developmental Psychology course. URL:
https://www.youtube.com/playlist?list=PLM3o01n9O7-C8CC-W_qi2o9yYSsKIXUE9
17. Platform Sprouts. Piaget's Theory of Cognitive Development. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=IhcgYgx7aAA>